

Munk Artur

November 8-án, hosszú betegeskedés után Szuboticán, szülővárosában, melyet annyira szeretett, 69 éves korában, meghalt Munk Artúr író és orvos. Már hónapok óta ágyhoz kötötte súlyos betegsége és a kór okozta szenvedések közepette sokszor magyarázta, nem akarja, hogy ismerősei szenvedni lássák. Csak legmeghittebb barátai látogathatták meg, az írók közül pedig utóljára Deák András beszélt vele, a Katonai Gyógyászati Akadémia vezetőorvosa, aki talán tíz nappal a katasztrófa előtt volt Szuboticán. Az Akadémián állapították meg a diagnózist Munk Artur betegségéről és a Szuboticán tartózkodó Dr. Deák még egyszer megvizsgálta a betegét. A hozzátartozókkal közölte is, hogy el kell készülni a legrosszabbra.

Munk Artur a vajdasági írás legrégebb nemzedékéhez tartozott. Csáth Gézőnek, Kosztolányi Dezsőnek, Gyóni Gézőnek volt kor- és íróháza.

A város díszsírhelyet adományozott az elhunyt írónak, ahogy ő azt utolsó regényének egy helyén kívánta „száraz, portmentes helyen, szép kilátással”, temetésén megjelentek a város kulturéletének a vezetői, a noviszádi Magyar Szó küldöttsége, írók és újságírók. A Járasi Kulturatanács, a Vajdasági Magyar Irodalmi Társaság és a szuboticei írók Klubja nevében Kvazimodo Braun István búcsúztatta a halottat, akinek beszédét az alábbiakban közöljük.

Egy maroknyi tollforgató nevében állok koporsód előtt Munk Artur, vajdasági író, elköltözött ember, elköltözött alkotó, elköltözött barát és nem tudom, kihez szóljak? Hozzád-e, vagy azokhoz, akik elkísértek utolsó utadra? Nem tudom, hogyan kezdjem búcsúszavaimat? Úgy-e, hogy: megrendülten állok koporsód mellett, ahogy a halotti beszédek már kezdődni szoktak. Tudom, hogy ez tulságosan banális és konvencionálisan hangzik. És mégis. Mégis megrendülten állok az egykori Munk Artur szótlán lénye mellett. Nemcsak személyes kapcsolataink miatt, hanem azért is, mert az a kis család, amely az ihlet szentségével van megáldva és megverve, az a kis család, mely a másik embernél jobban szenvedni, mélyebben érezni kénytelenység pecsétével van megbélyegezve — kevesebb lett egy olyan taggal, aki

köztünk az élen haladt. Nem tudom, úgy kezdjem-e mondani valomat, hogy megrendülten állok koporsód mellett Munk Artur, vagy feltegyem-e helyette a kérdést, hogy meghal-e egyáltalán az író, akinek alkotásai nemzedékeken keresztül elevenen és frissen hirdetik a felvilágosodást hozó betű örök becsületét? És ha megkérdezhetnének, és ha felelhetnél erre a kérdésre, tudom, mi lenne a válaszod. Tudom, mert talán egy évvel ezelőtt beszélünk erről a problémáról. És tudják ezt mások is, mert ha nem mondtad ki nyíltan, mint nekem, a véleményedet, mondtál ehelyett valami mást. Valami mást, ami ebben a pillanatban összeszorítja a beszélő torkát. Világokat jártál be életed során. Küzdöttél és tanultál évtizedeken keresztül, mire az orvostudomány nagyszerű hivatásának szentelhetted időd nagyobb részét. Orvos lettél, ki a tudomány mellett pénzt is gyűjthetett volna prakszisa alatt, de a te számodra a pénz nem jelentett semmit, nem a pénz jelentette az életet, hanem a betű, a képzeletet elbeszélő varázsszavak, az írás művésze. Szeretted az életet, mely annyi örömet és bánatot, annyi küzdelmet és szenvedést, annyi bukást és győzelmet hoz az ember számára. Szeretted, az író, a művész meleg szeretetével és tudtad, hogy az író, az alkotóművész addig nem hal meg, amíg papírra nyomtatott szavai, szíve dobbanása, gondolatainak füzére ott él az olvasók sokezres táborában. Tudtad, hogy az író nem halhat meg, tudtad, hogy nem halhatsz meg, mert sok évtized fog még elmulni és a betűt olvasó emberek tömkelege, a régi újságok papírlapjain, könyveid fedőlapjain ott találja a jelzést, hogy írta: Munk Artur. Az ember élete végéig, sokmindenben gyerekek marad. Gyerek marad abban, hogy szeret és abban, hogy gyűlöl és gyerek marad abban, hogy élete végéig szereti hallgatni, szereti olvasni a csodálatos történeteket, a képzeletét izgató meséket, regényes legendákat. Ahogy elkezdi Andersen meséivel és folytatja a regényírók alkotásaival, a könyv az emberiség legjobb és leghívebb barátja lesz. A munkában elfáradt ember megpihen a mese édeskedves képzeletvankosán. A beteg elfelejti rettegését a bizonytalanságtól, amíg szeme rátapad a regényes történetek magával ragadó szavaira. A gyerek, aki csak az A, a B, a C összefüggéstelen hangjait tanulja meg, az író alkotásán keresztül ismerkedik meg az élet valóságával, az író tanítja meg őt gondolkodni, az író tanítja őt hazaszeretetre, az író tanítja szerelemre, harcra, küzdelemre, odaadásra.

Es te író voltál, Munk Artur, a legtöbb, ami alkotó ember lehet.

De az írónak is van több fajtája. Van, akinek a munkáján jobban, van akinek a munkáján kevésbé kell elmélyednie az olvasónak. Vannak, akik a történelem titkait tárják fel az olvasó előtt és van, akiknek képzelete elviszi az olvasót a jövő század sejtelmeibe. És, többek között, van, kevés, ebből van a legkevesebb, van író, aki a világ legnagyobb kincsét, a mosolyt hozza a gondterhelt ember házába. Aki néhány szavával órákra, napokra fel tudja deríteni a kedvét vesztett, elcsüggedt embert. Van, ebből van a legkevesebb, van, aki kacagást tud varázsolni az emberek ajkára. Azt mondják, hogy az ilyen író a világ legnagyobb jótévője.

Ez voltál te, Munk Artur, a mi vidékünkön, fél évszázadon keresztül.

Az olvasó legnagyobb jótévője.

Két kézzel, számolatlanul szórta valaha hétről-hétre az újságok hasábjairól humoros történeteid gyémántkincseit, melyeket talán ép-

pen most fogunk összeszedni, mikor többet nem játszatsz káprázatos csillagszóróiddal, de amelyek biztosítják neked az örök életet.

Furcsa játéka a véletlennek, hogy sok-sok évvel ezelőtt, mikor az első világháborúból hazajöttél, a te hangod altatott el engem, akkor fiatal gyereket egy súlyos operáció előtt. Az volt a te első működésed a világháború után. Te szoritottad arcomra az éteres maszkát és én most is hallom a hangodat, hogy ismétellem utánad, hogy: 1, 2, 3, 4... és álomba ringattál.

Ez az én életem első búcsúztatója... amikor most neked kell téged álomba ringatnom.

Hosszú, békés, nyugodt álomba. Úgy is mint író társad, úgyis, mint olvasó. Thurzó után te vagy a második, aki innen elköltözött és talán Dante világában most már megkezdhetitek annak a kis írói körnek a megalapítását, amelynek előbb-utóbb mi is tagjai leszünk. Előre mentél, de itt hagyta számunkra életem tapasztalatait, álmaid feljegyzéseit, derűd soha nem múló mosolyát, egész a viszontlátásig... Én pedig az írók és olvasók nevében neked ezt: „Köszönöm addig is.”

Regény a forradalom optimizmusáról

A forradalmak vetik fel a legizgalmasabb, a legmélyebb a legemberibb emberi problémákat. Olyankor nemcsak egy társadalom szülési görse ráng át az embereken: minden embernek külön-külön is, ilyen vagy olyan módon, részt kell vennie, cselekvő módon bele kell avatkozni ebbe a véres és mégis annyi bizalommal és bizakodással teli vajudásba, amélkül, hogy osztálya és kicsi emberi világa fenntartásait meg kellene tagadnia, ha ellensége a forradalomnak, és fenntartás nélkül kell belevetnie egész életét, ha akarója az újnak, vágyója az eljövendő szebb, emberibb igazságoknak. Az emberi problémák minden ilyen válsága újra és újra felveti az ember társadalmi és egyéni kérdéseit, újra arra kényszerül mindenki, hogy felülvizsgálja léte eddigi alapjait, cselekvése és magatartása normáit, újra meghatározza helyét az új koordinátarendszerben, egyszerűen, mert minden addigi norma semmissé vált, az értékek új mértéket kapnak, öröknek hitt igazságok devalválódnak és a gúnyolt, kipellengérezett, megcsúfolt és kitagadott, üldözött erények egyszerre dicsfényt sok lobjogják körül az embereket. Különös, addig nem látott, vagy észre nem vett embertípusok jelennek meg, betöltik a keletkezett vákuumokat, szenvedélyük, cselekvésük forralja, izítja környezetüket; erényeik, emberi értékeik egyszerre általános érvényűekké válnak, új társadalmi erkölcsöt teremtenek, annak az osztálynak erkölceit, amely bízva elhivatottságában, engedelmeskedve a társadalmi fejlődés vastörvényeinek, új világot akar teremteni a régi és rommá dőlt azelőtti helyett. Ennek a bizakodásnak a neve pedig optimizmus: a forradalom, a forradalmiság optimizmusa.

Sinkó Ervin egész életművét, szépírói munkásságát e bizakodás ábrázolásának szentelte. Nincs írónk, aki ennyire és ilyen mértékben ennek az egy hatalmas élménynek áldozná minden írói képességét. A legjellemzőbb sinkói magatartás éppen e tény felismerésével válik tökéletesen érthetővé. Nála a forradalom emberi élmény és művészi feladat, tegyük hozzá: a legma-

gasabbrendű írói feladat egyszerre. Hite, világnézete és írósa alapul ezen a tényen. A világtéremtés mámore ragadja magával, és nincs számára ezután más, nagyobb és méltóbb téma. A legmélyebb emberi mélységek nyílnak így meg és az emberi alkotó kedv tornyosuló hullámai magasodnak előtte. Ha van Sinkó szépírói munkásságával kapcsolatban valami izgató, akkor éppen a forradalom szerepének és hatásának felismerése az. Azt hiszem ritka író egyéniségében találkozott össze ennyi harmóniával a lázadás és az írósa, mint éppen Sinkónál. Idegenkedhet nehézveretű mondataitól, reflexív essay-stilusától az olvasó, de nem tagadhatja le egy pillanatig sem, hogy hatalmas élményekbe merülhet, ha túltezi magát ezeken a látszólag elutasító, elidegenítő és elriasztó akadályokon, legyőzve kényelemszeretétét. Sinkó is, akárcsak Proust vagy Faulkner, nem kíméli az olvasóját (vajjon Balzac kímélte-e?), nem könnyíti meg az olvasást sem a felszínes gondolat, sem a könnyed, briliáns stílus. Nemcsak a gondolatok áradata, hanem a fegyelmé merevült élmény is az akadályok legyőzésére kényszeríti az olvasót. Természetesen Sinkónál is, akárcsak a többi ilyen természetű írónál, ez a magatartás semmiesetre sem mondható tudatos elzárkózásnak az olvasóval szemben. Az író és stílusa annyira egy Sinkónál, hogy ezt lényeg legbensőbb ilyen megnyilvánulásának kell tartanunk, annál is inkább, mert Sinkó, a pompás marxista gondolkodó és tanulmányíró az irodalomról alkotott felfogásában sem térhet le az egyénisége megszába útról.

Az élményei fontosak, amelyeket el kell mondania, művészi formába kell öntenie, hogy megmaradjanak, így is, a művészet külön törvényeiben élve, az utókor emlékezetében. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azonban azt aényt sem, amely arra hívja fel a figyelmet, hogy Sinkónak sikerült megoldania az irodalom (vonatkozik ez a jugoszláv irodalom felszabadulás utáni szakaszára elsősorban) akuttá vált problémáját: a forradalmat a regény magasabb